Unie van Waterschappen trekt discussie over dijkversterking vlot

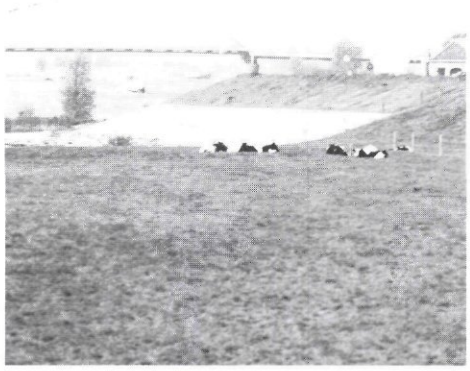
Het is wonderlijk gesteld in ons land. Een belangrijk deel van Nederland ligt lager dan de zeespiegel en zou onmiddellijk onderlopen als er geen dijken waren. In de rest van het land loopt dat zo'n vaart niet, maar daar hebben we te maken met rivieren die ook hun nukken kennen. Nederland bestaat voor een belangrijk deel bij de gratie van de dijken en moet daarom de dijkenbouwers als helden vereren.
In het buitenland accepteert men deze gedachtengang als volstrekt vanzelfsprekend; in de VS is Hans Brinkers bekender dan de koningin.
Maar in eigen land denkt men daar heel anders over; hier kent men Hans Brinkers nauwelijks. Dat vraagt om een voorzichtige analyse, die mogelijk nog van pas kan komen in de discussie over dijkverhoging die op dit moment actueel is.

Volksaard
We vormen een volk van dijkenbouwers. We hebben een eeuwenlange strijd tegen het water achter de rug. Onze Zuiderzeewerken, de IJsselmeerpolders, het Deltaplan, de Stormvloedkering in de Oosterschelde: dat alles is voor het buitenland aanleiding tot ver- en vaak ook bewondering. De reputatie van onze deskundigen op dit terrein brengt veel uitnodigingen voor grootschalige waterstaatwerken in het buitenland met zich mee en dat is weer goed voor de economie.
Het is duidelijk dat onze volksaard voor een belangrijk deel bepaald is door die strijd tegen het water. Daar komen we straks nog op terug.

Delta
Essentieel voor de morfologie van ons land is het begrip Delta. Nederland is gevormd in de Delta van enkele grote rivieren. Behoudens een paar droge en hoge delen van het land in het zuiden en oosten is het landschap door die stromen bepaald. Dat bracht in de loop der eeuwen veel verandering met zich mee. Kijk alleen maar naar de vergroting van het Flevomeer tot Zuiderzee (en weer terug via Afsluitdijk en polders). Delta is misschien niet helemaal toevallig ook het ingeburgerde begrip voor kleine, veelal stapsgewijze verandering: Δt is verandering in tijd; ΔQ is verandering in volumestroom.

Dynamisch
Zo'n deltagebied is dynamisch. Rivieren meanderen en verleggen op den duur hun loop. Geulen verzanden en elders verdiept zich een andere geul. Om met vele mensen enigszins geriefelijk in het deltagebied te kunnen wonen is een deel van de dynamiek uit het systeem weggenomen. Dat is gedaan door kribben in de rivieren te leggen, door grote sluizencomplexen, door kanalisering maar natuurlijk vooral door dijken te bouwen. De meeste ingrepen hadden twee belangrijke achtergronden: veiligheid voor de mens en economische verbetering. Natuur en milieu speelden daarbij in het verleden geen rol van betekenis.

Zomer en winter
We kunnen ons daarbij afvragen waarom onze verre voorouders bij de aanleg van rivierdijken eigenlijk gekozen hebben voor zomer- en winterdijken. Een volk dat Deltaplannen uitvoert, Afsluitdijken bouwt en IJsselmeerpolders aan het water onttrekt, had voor de rivieren toch best kunnen volstaan met één hoge, onverwoestbare dijk ter weerszijden van het

Laagwater in de Lek bij Vreeswijk. Inmiddels is de dijk onderhanden genomen.

water? Afgezien van de problemen met berging en sedimentatie die een dergelijk dijksysteem zou meebrengen is de keuze voor een tweetrapssysteem een heel verstandige. Daarin wordt immers voorzien in een periode met lage afvoer en een smalle rivier en een periode met hoge afvoer waarin de rivier over een geweldige breedte haar gang kan gaan en vruchtbare rivierklei kan afzetten in de uiterwaarden.
Maar ook in dat systeem kunnen de winterdijken zó hoog worden gemaakt dat overstroming voor de eeuwigheid onmogelijk wordt gemaakt. Daarover zijn in het verleden in ons land op hoog niveau afspraken gemaakt. De waterschappen en Rijkswaterstaat hebben er – weliswaar niet voor de eeuwigheid maar dan toch voor 1250 jaar – op sommige dijktrajecten al uitvoering aan gegeven en elders willen ze op korte termijn daarmee van start gaan. Ineens steekt echter het verzet de kop op.

Niet rationeel
Dat verzet is eigenlijk een heel wonderlijke zaak. Het is namelijk volstrekt niet rationeel. De uitgangspunten van Rijkswaterstaat en de waterschappen zijn dat wel. En dat leidt tot een gigantisch communicatieprobleem, een beetje vergelijkbaar met de spraakverwarring die zich tussen echtgenoten kan voordoen:
'Dat heb ik je nu toch al vier keer uitgelegd?'
'Ja, maar ik vraag niet om een uitleg; je voelt gewoon niet wat ik bedoel!'
Natuurlijk moet het land beschermd worden tegen overstroming. Als dijken zwak zijn moeten ze worden versterkt. Als dijken te laag zijn moeten ze worden verhoogd. Daarover is iedereen het eens. Die versterking en verhoging maken standaard deel uit van de taken van de

Hoogwater in de Lek bij Vreeswijk. De dijk verkeert nog in de oude toestand.

beheerder. Zo af en toe wordt dan hier en daar eens een stukje dijk onderhanden genomen. Daar ligt niemand wakker van. En zo af en toe zal er dan inderdaad wel eens een karakteristiek dijkhuis moeten verdwijnen en een plukje natuurgebied teloorgaan. Dat kan iedereen accepteren.

Schaal

Het is vooral de schaal waarop het nu ineens moet gebeuren die de betrokkenen afschrikt. In plaats van beschermingbiedend onderhoud in ieders belang, is er nu sprake van een bedreiging. Niet alleen van de individuele belangen van vele dijkbewoners maar ook van een bijzonder en karakteristiek cultuurlandschap. Het gaat daarbij niet meer om erkenning van feiten maar om natuur- en landschapsbeleving, die zich aan iedere rationele benadering onttrekt.

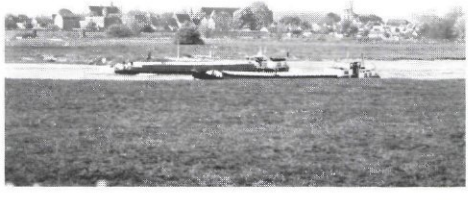
Actiegroepen, kranten, Tweede Kamer

In Gelderland en Overijssel ontstonden actiegroepen die zich vooral lokaal en regionaal teweerstelden tegen de grootschalige ingrepen in hun omgeving. NRC-Handelsblad publiceerde een serie boeiende reportages waarin vooral de individuele, vaak schrijnende gevallen breed werden uitgemeten en waaruit de lezer de indruk kreeg dat de betrokken overheidsdiensten en waterschappen uitsluitend door starheid werden beheerst. Naar aanleiding van deze publikaties kwam uit de Tweede Kamer, onder aanvoering van D66-kamerlid Doeke Eisma, de aandrang op de minister van Verkeer en Waterstaat om nieuw onderzoek te laten verrichten. Dat onderzoek komt er (door een onafhankelijke Commissie onder leiding van de Zeeuwse oud-Commissaris van de Koningin, C. Boertien) en zal naar alle waarschijnlijkheid tegen het eind van het jaar worden afgerond. De uitvoering van het onderzoek is in handen van de RAND-Corporation en het Waterloopkundig Laboratorium.

Waterschappen

In een snelle reactie op de instelling door de minister van de nieuwe onderzoekcommissie hebben de waterschappen alle nieuwe dijkverzwaringsprojecten opgeschort. Dat gebeurde wel op voorwaarde, dat de voor dit jaar beschikbare fondsen meeschuiven naar volgend jaar. In eerdere afleveringen van dit blad hebt u er berichten over kunnen lezen.
De waterschappen vinden dat in februari 1993 de besluitvorming over het onderzoek van de minister moet zijn afgerond. De onveiligheid vooral langs de Waal is zo groot – het gebied zou enkele meters onder water kunnen lopen – dat er volgend jaar (eventueel aangepaste) werken moeten kunnen worden uitgevoerd.

De boerderijen bij Vianen zijn soms slechts over het water te bereiken.

Uiterwaarden onder Wageningen.

Blijkens een bericht in NRC-Handelsblad van 29 augustus gaan de waterschappen nog een stapje verder. In een brief van begin september aan de Tweede Kamer geeft de Unie van Waterschappen aan het een goede zaak te vinden als in het vervolg alle dijkversterkingsprojecten ongeacht hun omvang worden onderworpen aan een milieu-effect-rapportage (m.e.r.), zo meldt het bericht.

Gunstige ontwikkeling

Met deze brief brengt de Unie heel wat beweging in de discussie. Tot op dit moment leken de kampen verdeeld te zijn in de starre uitvoerders, die alleen werkten met cijfers en formules, en de eveneens starre dijkbewoners en natuurminnaars die een dierbaar natuur- en cultuurlandschap bedreigd zagen. Door voor ieder betrokken dijktraject een milieu-effectrapport te accepteren (hoewel dat wettelijk nog niet verplicht is) geven de waterschappen aan in de verdere besluitvorming in elk geval ook andere belangen te willen wegen en dat is een uitstekende zaak.
Dat de waterschappen daarbij mogelijk de verwachting zullen hebben dat al die milieu-effectrapporten hun visie in hoofdzaak zullen bevestigen, doet niets af aan de waarde van het gebaar.

Andermaal volksaard

Nederland bestaat, zo schreven we hierboven, bij de gratie van de dijken. De volksaard is voor een belangrijk deel bepaald door onze strijd tegen het water. Er zit echter meer aan vast. Nederland bestaat bij de gratie van het water. Dat water biedt vele voordelen, zodat de bewoners hebben geleerd de nadelen op de koop toe te nemen. Onze houding tegenover het water is er niet een van angst maar van respect. Natuurlijk moet in het rivierengebied het water worden tegengehouden, maar het vollopen van de uiterwaarden accepteren we, met alle ongemakken. Er is een voordurende wisselwerking tussen het water en de bewoners, die heeft geleid tot een soort haat-liefdeverhouding tot dat water.
De keuze om de dijken zó ver op te hogen dat er nooit meer een overstroming kan voorkomen, ten koste van het door wisselwerking ontstane karakteristieke cultuurlandschap, getuigt voor in elk geval een deel van de bevolking van meer haat dan liefde.

Hoe nu verder?

Het onderzoek dat nu in opdracht van de minister wordt uitgevoerd en de brief van de Unie van Waterschappen kunnen ertoe leiden dat er voor de uitvoering van de dijkversterkingsprojecten een bredere maatschappelijke acceptatie komt.
Wanneer zowel in de uitwerking van het onderzoek als in de door de Unie voorgestane milieu-effectrapporten ruimte is voor minder gemakkelijk kwantificeerbare grootheden zoals natuurbeleving en landschapswaarden, dan is er nog hoop voor enkele onvervangbare stukjes cultuurlandschap in het Nederlandse rivierengebied.

GBV